

פרשיות יתרו ומשפטים - חינוך לאהבת התורה

משך

וירא - כב, כד

חכמה

כב, יט וישב אברהם אל נערייו.

ובמדרש (בראשית רבה נו, כ): ויצחק היכן הוא? ... שלחו אצל שם ללמוד ממנו תורה. משל לאשה שנתעשרה מפלכה, אמרה הואיל ומן הפלך הזה התעשרתי, עוד אינו זו מתחת ידי לעולם. כך אמר אברהם, כל שבא לידי אינו אלא בשביל שעסקתי בתורה ובמצוות, לפיכך איני רוצה שתזוז מזרעי לעולם (עכ"ל המדרש). דע כי התורה היא משלמת את הישראלי ומכשרתו ברמ"ח איבריו ושס"ה גידיו - נפש, רוח, נשמה - ומעלתו אל תכלית השלמות האפשרי, ובלעדה לא יוכל אדם לכא- לידי כשרון הגמור מיום נתן ה' אותה לישראל. ומלבד שהיא משלמת את החיסרון ומונעה הפחיתות אשר בהאדם מצד חומרותיו וכוחות טבעו המשוקעים וטמועים בהכלי הזמן ועוגביו, עוד היא בעצמותה טוב ויקר אושר האמיתי, ובה יתקרב האדם לאלקיניו, ובה יחזה פניו - הוא השגת האלקות. כי התורה היא מעונו של השם יתברך, ובה הוא שרוי, וכמו שראינו במקדש, שבלוחות העדות על הארון שם שרתה שכניה, ומשם יצאה אורה לעולם.

וזה שאמרו בשבת דף פג, ב: לעולם אל ימנע אדם מבית המדרש ומדברי תורה, ואפילו בשעת מיתה שנאמר: 'זואת התורה אדם כי ימות באוהל' (במדבר יט, יד) - אפילו בשעת מיתה תהא עוסק בתורה. פירוש, דאמרו פרק

חינוך הוא תהליך תמידי, שמתחיל כאשר תינוק נולד, ומסתיים כאשר האדם הולך לבית עולמו. כל זמן שאדם קיים - הוא מתחנך: מחנך את עצמו, ומחנך את אלו שסביבו מעצם המבגש שלו אתם. להורים יש משימת חינוך גדולה מאוד עם ילדיהם: לחנך אותם להיות טובים וישרים ולהיות עובדי ה' באמת. חלק ממשימת חינוך הילדים נעשית בעזרת מחנכים בבתי הספר. בין הורים ובין מחנכים - על מנת להצליח במלאכת החינוך נדרשים כל הזמן להיות בתהליך חינוך עצמי; להיות מתעלים עוד ועוד ברצון להיות טובים וישרים וברצון להיות עובדי ה' באמת. תורת האמת שלנו מטייעת לנו, במבגש עמה, להיות כל הזמן בתהליך התחנכות. אם נזכה להיות מוארים ממנה, נוכל בע"ה לפעול עמוק יותר בחינוך עצמנו, בנינו ותלמידינו.

ס' אס"י חינוך
דיב אס"א אס"א

הכלל כי בעניני העולם הם ענינים מתחלפים, אבל בתורה שיש בה כסף וזהב שדות וכרמים מורה שהיא למעלה מכל הפרטים וכל הפרטים מסתעפים ממנה. כי (ב"ר פ' א') הביט בתורה וברא את העולם, וע"כ שהיא למעלה וכוללת כל ההפכים וכל בני חילוף, והוסיף עוד המדרש "יש לך אדם לוקח מקח ובני אדם אינם יודעין מה הוא אלא משכר הסרסור נתודע מה לוקח", כי אנה התורה הנגלית יש בה פנימיות, אך מהי הפנימיות שבה אי אפשר לדעת, כי אורייתא וקב"ה כולא חד וכשם דלית מהושה תפיסה ב"י כלל, כך אי אפשר לידע מהי פנימיות התורה כי יש פנימיות לפנימיות ונשמה לנשמה עד השי"ת בעצמו וע"י בספר התניא דכשאדם לומד התורה הנגלית הרי הוא כמחבק המלך לבוש בלבושיו, אך משכר הסרסור שקרן אור פניו מאוד אור אלקי. עד שיראו מגשת אליו מזה ש נודע שפנימיות התורה הוא השי"ת בעצמו אשר מזיו הוד כבודו האיר כל הארץ, והוסיף

עוד המדרש "יש לך מקח שמי שמכרו נמכר עמו", היינו שהאלקות שבתורה נצמדת עם נפש הישראלי המתעצם בתורה, וע"כ מרוב שקידתו ועינוו בתורה נעתקו ממנו התכונות והמדות הרעות שבגפש מצד התולדה, ונהפכו למדות טובות המודות חיים הם למוצאיהם, באשר האור האלקי משפיע בו תמיד חיים חדשים עד שנעשה ברי' חדשה, וכאילו הוא אינו אותו האיש שהי' בו התכונות הקודמות. וזהו "לפרוש ממנה איני יכול" כי התורה בלתי האלקות שבה היא רק כשאר חכמות שאין בהן חיות שתתלהב בהן הנפש ושתהפך תכונתו לטוב בשביל הידיעה, ורק האלקות שבה היא מחי' החיים, ואם היתה האלקות פורשת ממנה היא נשארה בלתי חיות ולא היתה עוד תורת ה' אלא כשאר חכמות בעלמא, וע"כ מברכין אותן התורה שהוא לשון הוה שתמיד שופע חיים חדשים.

קמא דברכות, אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו 10 ואמר לו יזכיר לו יום המיתה וכו', הרי דיום המיתה מועיל להחליש הרע ולבלע היצר יותר מתורה ומקריאת שמע. ואם כן, אם תאמר כי התורה אינו רק להסיר הפחיתות ולהדיח הרע ולהשלים החסרון, אם כן בשעת מיתתו של האדם - שאי נחלש ממנו היצר לגמרי - אינו צריך לאחוז בתורה. על זה אמרו 11 שאינו כן, שעצם התורה היא תכלית השלמות של האדם 10 במקום שנעדר הרע, לכן אף בשעת מיתתו של האדם יהא עוסק בתורה.

זה עומק מאמרם שאברהם שלח ליצחק ללמוד תורה, כי התבונן במאמרם זה אשר העירו לנו כי להסרת הרע ולכלות החומר ומאהביו, השטן ומדיחיו, כבר הגיעו אברהם ויצחק בניסיון העקידה שהגיעו לתכלית מעלה האנושית 18, אשר לבם היה חלל בקרבם לגמרי 19. אבל בכל זאת לא הזניחו התורה, כי היתה חביבה עליהם, אף שלא היו מצויים ועושים, ולא הוסיפה להם התורה בעצם ש' שלמות לולא 20 הסרת ההעדרים והפחיתות כאשר הוסיפה להשלמים המצויים ועושים 21 - בכל זאת לא הזניחו מאהבתם אותה, שעל ידה הסירו הרע וסילקו הפחיתות 22, ונעשו אורים גדולים ומוזהרים מפיקים נוגה הכוכבים לעולם ועד.

בא"י, נותן התורה, אין זה דבר חדש, שכל מה שבא משום הסתגלות עצמית, משום התלמדות והתרגלות, ראוי להיות מוסיף והולך, מתעלה ומתפתח, מזמן לזמן ומדור לדור, בציצים ופרחים, בהתענפות והשתרגות. אבל דבר נפלא הוא אם סגולה עצמית, שהיא חסינה כחסן עצמיותה של ההויה, היא תהיה הולכת ומזדרכת בפנימיות מהותה בשטף הזמנים, בכל עת ובכל רגע, וזה הוא הפלא העליון מאורה של תורה בישראל, שגם מצד הסגולה הפנימית שלה, רז נתנתה התלויה ואחווה בבחירתנו מכל העמים, היא הולכת ושוטפת בנו בתדירות, בשטף חי ומתחדש בתוכיותה של הנשמה, בכל עת ובכל רגע מרגעי החיים, בהוה התדירי, וגם וביתוד, על רז הסגולה העליונה, אנו מברכים על הופעתה התדירית, המחודשת בנו עזה של תורה ופאר החיים שלה בשטף ההויה ההויה, ואנו מבטאים את הבטוי של התדיריות, המפכה ממעינה הטמיר בתוך מעמקי נשמתנו באין הפסק, "חדשים לבקרים רבה אמונתך": נותן התורה.

כונן האור האור האור האור

שהיתה התורה בהכרח דבר זה הוא מדעא רבה לאורייתא ואין לא יהיה כפה עליהם הר כגיגית כי יאמרו כי התורה אינה מוכרחת ומחויבת בעולם רק שבאה התורה לעולם בשביל שרצו בה ישראל שהיו מקבלים אותה מצדעם ואינו דבר מוכרח ואין הדבר כך כי התורה היא מחויבת בהכרח ואם לא היתה התורה היה חוור העולם לתוהו ובוהו וכפי שהיה התורה בעצמה כך היה קבלתה שהכריח אותם על זה, ועוד בשביל 10 כך היה כופה עליהם הר כגיגית כדי שיהיו אנוסים שהיה מאנס אותם על קבלת התורה וכיון שהי' ישראל אנוסים ובמאנס כתיב (דברים כב, כט) לא יוכל לשלחה כל ימיו וכן לא יפרד ישראל מן השי" לעולם.

אור האור האור האור

אור האור האור האור

תורה. הוראה יצאה לישראל. לא חזון-לב. לא תכונה של התיצרות חזיונית. לא התרגשות נפשית. לא התורה של איזה מעמד או מעמדים נפשיים פרטיים או כלליים. הראויים ליחיד או לציבור. לדור או לדורות. כי-אם הוראה, תורה המורה את המציאות. המורה את החיים. המורה את הנשמה. המורה את הגויה. המורה את הפרט. המורה את הכלל. המורה את הדור. המורה את העולם. המורה דור דורים. המורה עולמי-עולמים.

על כיוון זה, ר' יצחק

כפ' כל כתבי: "אין העולם מתקיים אלא בשביל הכל תינוקות של בית רבן". יתכן לפרש לשון הכל, שבאו להודיע לנו מאיזה צד יגדל כ"כ כח התורה של תינוקות של בית רבן, אע"פ שעדיין לא הגיעו לתכלית הידיעה, ומכש"כ תכלית התורה שהיא לעשות ולקיים ולדעת את ד'. אלא שכן היא מידתו של הקב"ה להיות "מדה טובה מרובה ממדת פורענות", ומצינו שהשי"ת מצרף לטובה מחשבה למעשה ולא לרעה, וכן מוצא זכות לטובה להגן בשביל טובה העתידה כמו עמון ומואב בשביל שתי פרידות טובות, ולרעה "באשר הוא שם" כדאי ברש"י ר"ה"ט. אנו רואים שהדבר שהוא בכח, שהוא באמת אמצעי בין העדר להויה, ויש פנים לחשוב לנעדר מפני שלא יצא

לפועל, ויש פנים לחשוב לנמצא מפני שעל"פ יש בו כח והכנה, או לרעה עצר השי"ת את החק וגזר שלא יפעל לרעה מה שהוא בכח, אבל לטובה כבר פועל הוא ישועות וזכות גם מצד הטוב והקדושה שבכח. והנה ההבל הוא כח של הדיבור כי ע"י יוצא הדיבור מכח אל הפועל ע"י שמקיש בקולו בכלי הקול, ונמצא שהדיבור בהבל בכח לא בפועל. ותינוקות של בית רבן בכחן יש לעלות למדרגה גדולה מאד, כי הבחירה חפשית, א"כ תורתם היא הכנה למעלה היותר גדולה שאפשר. ע"כ פועלת הזכות בעולם לפי המעלה היותר גדולה, אע"פ שאח"כ לא יוצאו הכנתם אל הפועל, מ"מ הקדושה שבכח ג"כ רבה היא לפעול ישועות לקיים העולם. ע"כ אמרו שהקיום הוא בהבל, להורות על הסגולה של הכח שאינו בפועל, שבקדושה פועל הוא. אלא שכש"אמר לי רב פפא לאבבי דידי ודידך מאי, א"ל אינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא, הכונה כי "עבירה מכבה מצוה", ונהי ד"אין עבירה מכבה תורה, מ"מ ה"מ תורה שכבר יצאה לפועל, אבל דבר שהוא בכח די לו שיהי כמו מצוה בפועל. ע"כ אע"פ שגם בגדול מוכן הוא להיות מתנהג במעלות גדולות שהבחירה בו ג"כ חפשית, אבל החטא מכבה אותה הזכות.

קב. מכריז ברק לעיני מגדולת החורה ואשרה. כמה עז וחפארת, כמה אורה מסודרה, מופעת על ידי כל עסק של תורה. כמה ידיעת התורה התקלטה בתחילה, עומדת בכל עת צרה, עז היא מבטיחתו אושר ונחת. מעת ההברקה ארע להעריך בהכרה את העומק שבחיים אשר לשוקדי תורה, אשרי חלקם. וכשהתורה היא לשמה, כפי גודל המחשבה ועוצה, כמה האושר מתקפל, כמה החיים מתאדרים, אשרי הוגי תורה, אשרי החיים ביוז כבודו.

שמונה קצינים, קובץ ו'

העיוני הנכון - נקודת ההתחלה

כתוב בפרשת עקב: "ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם". ואומרים כאן חז"ל (סוכה מב): קטן היהודי לדבר אביו מלמדו תורה וקריאת שמע. תורה מה היא? אמר רב המנוא: "תורה צוה לנו משה".

הדברים דומים מאוד למה שאנחנו מכירים בעולם הצומח. יש זמנים מדויקים לזרעה החקלאית: בתחילת החורף וזרעים, ואם מאחרים עד לבוא הגשמים כבר אי-אפשר לזרוע, אם זרעים באיחור, הורע נזקם בתוך האדמה ולא צומח ממנו שום דבר.

גם אם מקדימים יותר מדי לא מצליחים. כי הקרקע עדיין לא מוכשרת לקבל. מוכרחים לתפוס את הרגע הנכון. "כשתניקו מתחיל לדבר - אביו מדבר עמו בשלשן הקודש ומלמדו תורה".

הדברים הללו הם היסוד של "נקודת ההתחלה", רגע הזריעה, ההתחלה החיונית לשלבי השונים. רש"י בפרשת "לך" כותב לנו אברהם אבינו, על הפסוק "ירק את הנכח" (בראשית י"ד): "הינך הוא לשון התחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה. וכן חנוך לעזר, חנוכת המנוח, חנוכת הבית".

ענינו של החינוך לפי רש"י הוא הכניסה הנכונה בנקודת ההתחלה. זהו חנוך לעזר. כשהילד מגיע למצב מסויים, צריכים לזרוע בו מה שהוא מוכן לקלוט באותו זמן.

זרעה ובין בחינת הרב שלמה וזלבה

13/ (ב) ויסעו מרפידים וגו'. כ"ז מיומר, ומש"ה חייא במחלתא מה ציאתן למדבר סיני ע"מ לקבל תורה קי נסיעתן מרפידים ע"ד לקבל תורה, ועדיין יש להבין מאי נ"מ בזה שנסעו מרפידים על מנת כן, אלא מכאן יש ללמוד דכל דבר שנקדושה מה שהאדם מכין עצמו יותר לזה חל עליו יותר ההכשר לזה, וראיה מהא דחייא פ' הפועלים "ב"מ פ"ה ב"ן גדולים מעשה חייא, דגדיל ישיבי וליד טניא ומאריך מגילתא ליעוק, ולכאורה כל זה טורח כבד, והרי לקדושת המגילות סגי לקנות עורות מן השוק ולעבדן לשמה, אלא משום שרצה ר' חייא להגדיל כח קדושת המגילות, כדי שיהא בכחן לפעול בלב המינוקות בשפע יחירה, על כן הוסיף להקדיש פעולותיו לשם קדושה הרבה לפני השעה ההכרמית על פי דין שהוא העבוד, לקבלת התורה מתחילת נסיעה מרפידים, כדי שיהיו מוכשרים יותר למעמד הנצח הלזה.

המאמר, ר' יצחק

פי קדו מייקצו - כשהיו מתנצחים זה עם זה ר' רבי חנינא בר חמא ור' רבי חייא על איזה ענין, אמר ליה ר' חנינא לר' חייא, "ביתאי דידי קא מייקצית - וכי אתי אתה מתקוטט? חס ושלום אי משתקא (אילו נשתכחה) תורה מן שן, אל, מן ר' חנינא (היה מחזיר אותה) מפילפולאי". אמר ליה ר' חייא, לר' חנינא בתשובה לך, "ביתאי דידי קא מייקצית - וכי אתי אתה מתקוטט? דעקדי לתורה דלא תשתכח מן שן, שאני עושה כדי שהתורה לא תשתכח מן שן, ואני חורע ורעוני פשתן. נדילקא נישבי - ואני קולע מהפשתן שגדל רשתות ומבמורות וצייקא טבי - ואני צר בהם צביים, ופאקילקא בשריתו לנתיבי - ואני מאכיל את בשרם ליתומים, וצייקא מגילתא - ואני מכין מגילות קלף מעורותיהם, וכתבנא - ואני כותב המשנה חופשי תורה על מגילות אלו. וקילקא למתא - ואני עולה לעיר שאין בה מלמדי תינוקות, ופוקרנא חופשי נגבי פוקרנא חופשי - ואני מלמד חמשה ילדים חמשה חומשי תורה, חומש אחד לכל אחד מן הילדים, ומתניקא שיתא נגבי שיתא סררי - ואני מלמד ששה ילדים (על פה) ששה סררי משנה, סרר אחד לכל אחד מהם. וצייקא ליה ואו ואו אמר להם, יעד דתקרא נא וצייקא - (בינתיים) עד שאלך לעיר ואחזור. שוב לכאן, אקרו אצדדי - למדו זה את זה מקרא, וצייקא אצדדי - ולמדו זה את זה סררי משנה, שכל אחד מן הילדים ילמד את חבריו את החומש או סדר המשנה שלמדתי, וקדי ליה לתורה דלא תשתכח מן שן, ובכך עשיתי שמובטח לתורה שלא תשתכח מן ישראל".

הערה על כך. היינו דאמר ר' רבי - לוח התייחס רבי באמרו: "במה גדולים הם מעשי חייא".

16/ בלימודנו עם התינוקות הננו בוטים את התינוקות. את הדור ואת הדורות הבאים. אם נבנה דור שיהיה שייך לבית המקדש ברחו, ממילא הוא גם יקום וימלא את תכליתו הכוללת גם את בנין בית המקדש. בניית הדור היא בעצם בניית בית המקדש. זהו ענין אחר.

17/ ויקרא מלאך כר אל הגר מן השמים (כא, יז) הנה כפ' לך כתוב ויקרא מלאך ד' כי היה מדברת עמו כעם אדם מפני שהיתה רגילה עם מלאכים. כי בבית אברהם היו מצויים והיא היתה צריכה לשוב לבית אברהם אבל כאן שנגרשה מביתו ולא שבה אליו עוד כתוב מן השמים שרק קולו שמעה אבל לא ראתה אותו, ומה שכתוב בעקידה ויקרא מלאך כר מן השמים כר הוא לפי שבעת העקידה שהיה מקריב אברהם בנו להשי"ת היה אז התגלות אלוות כמו שהיה לכהן גדול ביום הכפורים לפני ולפנים ש"ע"ו נאמר. וכל אדם לא יהיה באהל מועד ופי בירושלמי. אפילו אותן שכתוב פניהם פני אדם לכן לא היו יכולין להיות על ההר או רק קרא מן השמים שהמלאך לא היה יכול לגשת אל ההר לכן אמרו במדרש כי אברהם היה ככהן גדול או בעת העקידה ולכן לא היו יכולים המלאכים לבוא שמה וד"ק בזה והו שאמר אשר יאמר היום בהר ד' יראה.

15/ שאין מבטלים תינוקות של בית רבן אפילו לבנין בית המקדש! מלמדים אותנו חז"ל במאמר זה, עד היכן מגיע ערכו וחשיבותו העליונה של תלמוד תורה של תינוקות של בית רבן, כל פסוק וכל משנה, כל הבנה חרשה וכל שינון. צריכים אנו לדמות לעצמנו כמה היינו שוקדים ועמלים אילו היתה לנו האפשרות לבנות את בית המקדש - וכי לא היינו רצים, מתגייסים ומוטרעים את הנפש על כך - ואילו תלמוד תורה של תינוקות של בית רבן הוא גדול יותר ולכן אמרו כי מלמדי תינוקות הם בבחינת מצדיקי הרבים כבובבי"ר - כל יוכוב קטן טומן בתוכו עולם גדול ושלם שהמלמד בונה ומשכלל אותו. ומוציא אותו מהרה.

המאמר, ר' יצחק